

PROFESORUL G. IVĂNESCU. O EVOCARE

MARIA ALDEA*

L-am descoperit pe G. Ivănescu, istoricul limbii române, în perioada studenției, când în bibliografia cursurilor de istorie a limbii române și a limbii române literare ne erau indicate spre lectură două din operele sale: *Istoria limbii române* (Iași, Junimea, 1980) și *Problemele capitale ale vechii române literare* („Buletinul Institutului de Filologie Română «Alexandru Philippide»”, XI–XII, 1947–1948, p. 1–412 și 540; și în extras). Treptat, am luat contact și cu alte studii ale Profesorului. În timp, cu fiecare relectură, m-am întrebat cum era percepută acea „conștiință severă” (Ivănescu 1983: 62–63), după cum s-a autodefinit G. Ivănescu, în mediul său, cine era G. Ivănescu. Un prim răspuns l-am avut citind confesiunea Profesorului publicată în volumul omagial care i-a fost consacrat cu ocazia aniversării vârstei de 70 de ani, unde am descoperit parțial „ceea ce nu se poate vedea din simpla înșirare a lucrărilor mele înregistrate în bibliografia amintită” (Ivănescu 1983: 64). Și, totuși, parcă nu era de-ajuns!

*

Evocarea pe care o voi realiza în cele ce urmează este în fapt rezultatul unei cercetări de istorie orală, a cărei finalitate este de a oferi cititorului un portret al Omului și Profesorului G. Ivănescu, creionat de amintirile foștilor săi colaboratori și studenți. Apelând la două tehnici de investigare, demersul nostru a vizat interviuarea unor lingviști care l-au cunoscut pe Profesor. În acest sens, am utilizat tipul de interviu semistructurat, respectiv tipul de chestionar structurat. Ambele forme de cercetare au la bază cincisprezece întrebări, care pun în evidență următoarele aspecte: momentul întâlnirii și prima impresie, atitudinea Profesorului

* Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca, str. Horea, nr. 31, România.

față de studenți și față de colegi în sala de curs și în afara acesteia, modul în care își petrecea timpul liber, pasiunile sale, programul de lucru și, nu în ultimul rând, amprenta pe care a lăsat-o asupra vieții profesionale a lingviștilor intervievați¹.

Lingviștii care au răspuns la întrebările noastre, în număr de patru, sunt toți bărbați. Doi dintre aceștia sunt foști colegi ai Profesorului – e vorba de Vasile D. Țâra și Vasile Frățilă, profesori universitari la Universitatea de Vest din Timișoara –, respectiv doi foști studenți – Eugen Beltechi, cercetător științific principal la Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu” din Cluj-Napoca, și Dorin Urișescu, profesor universitar la Universitatea York din Toronto, Canada –, cărora le mulțumesc pentru disponibilitatea și amabilitatea cu care au răspuns solicitării mele.

Cei patru lingviști intervievați l-au cunoscut pe G. Ivănescu în perioada timișoreană a activității sale, 1962–1969. V. Frățilă își amintește că întâlnirea cu Profesorul s-a petrecut într-o zi de început de noiembrie a anului 1962, „după terminarea serviciului militar efectuat la sfârșitul celui de al 5-lea an de studenție”. Pentru V. D. Țâra, absolvent al Universității ieșene, momentul întâlnirii este reținut cu exactitate, și anume „în 20 oct. 1963”, atunci când s-a prezentat „la post”, deoarece fusese „repartizat, prin decizie ministerială, pe un post de preparator la Catedra de limba română de la Facultatea de Filologie a Universității din Timișoara”, al cărei șef de catedră era însuși Profesorul Ivănescu. Atât D. Urișescu, cât și E. Beltechi îl vor cunoaște pe G. Ivănescu în primii ani de studenție: „L-am cunoscut ca student (în 1964). Am urmat cu el cursul de lingvistică generală și un curs de un an și jumătate de lingvistică romanică”, ne mărturisește D. Urișescu, în timp ce, pentru E. Beltechi, „momentul – știu eu – punctual în care l-am întâlnit nu mi-l aduc aminte, dar evident că la facultate”.

În timp, aceștia au descoperit motivul prezenței Profesorului Ivănescu la Timișoara. Fabricându-i-se un dosar politic, deoarece a îndrăznit, după mărturia lui V.D. Țâra, „să critice doctrina lingvistică a sovieticului N.I. Marr, într-un studiu intitulat *Istoria limbii române în lumina materialismului dialectic* («Buletinul Institutului de Filologie Română ‘Alexandru Philippide’», vol. XIII–XIV, [1950], Iași, p. 3–48)”, Profesorul G. Ivănescu era dat afară, în 1952, din Universitatea din Iași. Zece ani mai târziu, G. Ivănescu se va reintegra în învățământul universitar, fiind adus la Timișoara de către „acad. Ilie Murgulescu, pe atunci ministrul Învățământului”, ne relatează V. Frățilă.

¹ Aceste întrebări sunt: 1. Cum/în ce împrejurări l-ați cunoscut pe Profesorul G. Ivănescu? 2. Ce v-a marcat la prima întâlnire? 3. Înainte de această primă întâlnire, știați/cunoșteți ceva despre Domnia Sa? 4. Ce vă amintiți mai deosebit? 5. Cum era în relația profesor – student/profesor – profesor? 6. Cum era în timpul orelor de curs? 7. Cum era în afara orelor de curs? Cum își petrecea timpul liber? 8. Cum se manifesta în momentele de sărbătoare? 9. Avea prieteni? Ce fel de prieteni? Era naiv? 10. Ce știți despre munca profesorului? Cum lucra? Ce ritm de lucru avea? 11. Cum era văzut/perceput în general de studenți/colegi? 12. Faptul că l-ați cunoscut pe Profesor v-a influențat în evoluția dv. profesională și relațională? 13. Ați păstrat legătura/relația cu Profesorul? Cum? 14. Care erau pasiunile lui? 15. Dacă ar fi să-l caracterizați pe Profesor prin câteva epitete, care ar fi acestea?

În acest context, persoana Profesorului G. Ivănescu era cvasinecunoscută. Deși venea de la Iași, V.D. Țăra ne mărturisește că „niciun profesor sau asistent de la Iași nu i-a pomenit numele și nu ne-a recomandat vreo lucrare de-a Domniei Sale în bibliografia disciplinelor de lingvistică”, această atitudine găsindu-și justificarea probabil în faptul că „[...] Profesorul era dat afară atunci din învățământul universitar”. Tot astfel, la cursul de introducere în filologie, V. Frățilă aflase doar că Profesorul era unul dintre elevii lui Alexandru Philippide: „Înainte de această întâlnire nu știam prea multe despre Domnia Sa”. Printre studenți se vehicula informația că G. Ivănescu „a fost coleg de generație cu E. Coșeriu” (Eugen Beltechi)² și, mai ales, că exista o anumită teamă față de acesta, ne spune D. Urițescu: „[...] toți profesorii mei vorbeau cu admirație (unii – cu teamă) de G. Ivănescu. Cu teamă, pentru că era intransigent și direct cu toți colaboratorii – își exprima deseori nemulțumirea pentru faptul că nu lucrau suficient”.

Pentru mai tinerii colegi, impactul primei întâlniri nu a putut fi uitat. V.D. Țăra își amintește „atitudinea directă, întru câtva severă și deloc protocolară. Statura fizică a Profesorului nu era impunătoare, dar cea intelectuală era covârșitoare!”, în timp ce V. Frățilă a fost marcat de „modestia profesorului”, care „era foarte atent cu toți colegii, dar mai ales cu cei tineri”. Și pentru studenți, persoana Profesorului era la fel de copleșitoare, iar impactul primei întâlniri i-a însoțit de-a lungul evoluției lor: „Profesorul nu era plin de morgă, era normal – își amintește E. Beltechi. Era un om foarte, foarte, foarte modest. [...] Spunea ce avea de spus totdeauna, nu se formaliza. Nu era exuberant. Știa să glumească. Nu era posomorât”, în timp ce D. Urițescu a rămas impresionat nu doar de vastitatea cunoștințelor sale lingvistice, ci și de dorința Profesorului de a-i ajuta să-și formeze o gândire critică: „M-a impresionat pasiunea cu care vorbea de teoriile lingvistice și cu care mania limbile romanice. Încă mai mult m-a impresionat naturalețea cu care critica teoriile și/sau ipotezele marilor lingviști (care nouă ni se păreau de neatins, ca studenți) și firescul cu care avansa propriile sale teorii/ipoteze. N-am uitat niciodată cum ne încuraja să judecăm critic ceea ce citeam și, mai ales, să nu ne sfiim să avansăm propriile noastre puncte de vedere și ipoteze”.

Cu timpul, printre studenți și colegi, persoana Profesorului a devenit de notorietate, aceștia recunoscându-i valoarea și respectându-l. Stârnea în ei doar „admirație și stimă” (E. Beltechi), fiind perceput „ca un adevărat savant” (V. Frățilă), „cel mai erudit profesor, dar și cel mai «împrăștiat», pentru că nu avea o metodă de predare suficient de accesibilă pentru ei. «Împrăștiat» în sensul în care exista o anumită dificultate în a urmări conexiunile informaționale pe care le făcea” (V.D. Țăra).

Această imagine era însoțită și de atitudinea distantă a Profesorului în afara sălii de curs, după cum relatează V.D. Țăra: „După model ieșean, cu studenții nu avea relații decât în sala de curs”. „La examene era, însă, destul de îngăduitor, pentru că era convins că lingvistica romanică și lingvistica generală, disciplinele pe

² De fapt, E. Coșeriu i-a fost student lui G. Ivănescu, între anii 1938 și 1940. De altfel, E. Coșeriu se considera elev al lui G. Ivănescu și avea o admirație specială față de profesorul său, pe care îl aprecia în mod deosebit ca savant și lingvist. (Mulțumim dlui V.D. Țăra pentru această precizare.)

care le-a predat la Timișoara, sunt foarte grele și nu toți studenții pot să le învețe la un nivel corespunzător”. În același sens merge și mărturia lui D. Urișescu, care ne spune că Profesorul „era de-o generozitate uluitoare cu studenții. Nu-l interesau notele – dădea 9 și 10 la majoritatea studenților. Era însă extrem de sensibil în ceea ce privește interesul acestora pentru lingvistică. De câte ori un student menționa o formă dialectală interesantă sau își exprima părerea în legătură cu o explicație, era extrem de fericit. Și de fiecare dată îl încuraja pe studentul respectiv, chiar dacă părerea lui era greșită: «Scrie, domnule student, scrie despre asta și arată-mi textul!». Aș putea spune că avea fascinația contribuției originale și, ca atare, o încuraja întotdeauna, chiar dacă nu corespundea propriilor sale idei și/sau ipoteze. Mi-amintesc în acest sens discuțiile pe care le-am avut cu prilejul susținerii tezei mele de doctorat, căci făcea parte din comisie. La susținere am revenit cu noi argumente asupra unei ipoteze legate de originea unui fenomen dialectal, ipoteză cu care el nu era de acord. Nu s-a supărat, ba chiar aș putea spune că s-a bucurat... Aș adăuga însă că a rămas la părerea lui (de altfel, lingvistul Ivănescu renunța destul de greu la părerile lui). Mai târziu, când m-am întors de la lectoratul de la Universitatea din Chicago, i-am vorbit o dată și despre felul cum vedeam eu integrarea unui aspect al teoriei chomskiene în explicarea schimbărilor fonetice. Mă asculta cu interes, deși nu era de acord cu generativității (cum nu eram nici eu în multe alte privințe)”.

Erudiția Profesorului era apreciată, desigur, și de colegii de catedră: „Colegii îl considerau un mare savant și un lingvist fără pereche, extrem de erudit și de original!” – își amintește V.D. Țăra –, dar nu în totalitatea lor: „Cu excepția lui G.I. Tohăneanu, care avea o personalitate aparte, pentru toți ceilalți a fost Profesorul ideal, model de universitar și om de știință”. Acest ultim aspect se pare că era cunoscut și printre studenți. Atât mărturia prof. Urișescu, cât și cea a prof. Beltechi confirmă acest lucru: „Nu se înțelegea bine cu toți. Deranja prin vastitatea cunoștințelor, cred. Deranja și prin intransigența față de nivelul profesional al unor colegi”, ne spune D. Urișescu. Și E. Beltechi ne relatează același lucru: „În general, s-ar putea spune că nu-l interesa părerea altora, pentru că știa ce știa. Conflictul cu Tohăneanu. Acesta a fost mai agresiv”. Dar, cu toate acestea, chiar și G.I. Tohăneanu îi recunoștea meritele științifice, „considerându-l un mare savant și lingvist român”, după cum i-a mărturisit lui V.D. Țăra. Însă, în ciuda unor animozități, Profesorul menținea cu colegii de catedră „relații cordiale. Pe cei tineri ne trata cu înțelegere, dar și cu severitate, când simțea că nu muncim destul, adică 10-12 ore pe zi. [...] Unsprezece dintre noi ne-am elaborat tezele de doctorat sub îndrumarea Domniei Sale”, își amintește V.D. Țăra.

În sala de curs însă, Profesorul era inconfundabil: „[...] era impresionant prin pasiune, orizont, bogăția informației, ușurința cu care se «plimba» printre teoriile lingvistice și faptele de limbă din multe limbi romanice și din alte limbi indo-europene”, spune D. Urișescu. Întotdeauna „intra la curs cu exactitate”, își amintește V. Frățilă, iar „uneori rămânea în pauză în amfiteatru și discuta cu cei pe care îi vedea interesați de lingvistică. Făcea adesea, cu această ocazie, anchete cu studenții

care proveneau de la țară”. Pentru E. Beltechi, Profesorul „se manifesta obișnuit la catedră. Stătea jos sau se ridica, dar vorbea tot timpul coerent, puteai să-l urmărești. Nu era chestie de dictat. Îți prezenta lucrurile în așa fel încât plecai de la curs cu lecția învățată. Era atracția numelor. Povestea câteodată în timpul cursului. Povestea și avea amănunte mergând chiar până la oră, la zi. Povestea câte un fapt și mergea până în amănunt... Avea darul de a-ți reține atenția cât se putea mai mult”.

În ochii tânărului coleg V.D. Țăra, în sala de curs, Profesorul era „copleșitor prin informație și dăruire. Când simțea că studenții au ostenit luând notițe și urmărind un expozeu științific prea complex, făcea câte o paranteză referitoare la viața vreunui lingvist ori la vreo întâmplare anecdotică din viața lumii științifice, fără să aducă vreodată o atingere cât de mică demnității cuiva. De altfel, fiecare paranteză cuprindea câte o informație foarte interesantă privitoare la istoria lingvisticii românești sau universale”.

Perceput, așadar, ca un Profesor de excepție, trebuie spus aici că niciunul dintre lingviștii intervievați nu și-l poate imagina pe Profesor petrecându-și timpul liber altfel decât „citind și studiind” (E. Beltechi); „Nu știu exact cum își petrecea timpul, dar nu mi l-am imaginat niciodată decât studiind și citind...” (D. Urișescu). V.D. Țăra, care l-a cunoscut mai îndeaproape, spune că „Profesorul G. Ivănescu nu avea timp liber. În fiecare zi, inclusiv sâmbăta, duminica și în zilele de sărbătoare, făcea doar trei lucruri: citea cărți și studii de lingvistică, filozofie, istorie, sociologie, antropologie, literatură etc., scria, îndeosebi lingvistică, sau discuta probleme de lingvistică și de cultură generală cu colaboratorii. Uneori participa la manifestări științifice naționale și internaționale. La cele mai importante, organizate în țară, ne lua și pe noi, cei mai tineri, ca să cunoaștem și să ne cunoască lumea filologică. Ne-a prins foarte bine. În cei șapte ani cât a stat la Timișoara, nu știu să fi fost vreodată în concediu. Uneori, vara, mergea la București, unde locuia în casa socrilor. Atunci o vedea pe Irena, fiica sa, pe care o creșteau bunicii, și frecventa Biblioteca Academiei”. În același sens, converg și spusele lui V. Frățilă: „Timp liber nu știu să-și fi permis. Profesorul era omul cărții”.

Dacă timpul liber era, deci, dedicat cititului și scrisului, și momentele de sărbătoare se încadrau în același tipar. V. Frățilă nu crede că Profesorul „și-ar fi permis” asemenea momente, deoarece „lucra intens la *Istoria limbii române*, pe care a publicat-o la Iași în 1980, la Editura Junimea, după ce părăsise Timișoara și apoi Craiova”. Nici V.D. Țăra nu-și amintește „să-l fi văzut participând la vreo sărbătoare. După ce a plecat la Craiova și apoi la Iași, ne-a vizitat în mai multe rânduri la Timișoara. Aceste reîntâlniri, pe care le petreceam la Casa Universitarilor, erau adevărate momente de sărbătoare. Profesorul nu era un ascet, dar nu depășea niciodată măsura!”.

Toți lingviștii care au răspuns la întrebările noastre afirmă cu certitudine că Profesorul era înconjurat mereu de admiratori și discipoli, dar nu pot fi la fel de siguri că ar fi avut și prieteni: „Prieteni cu care să se fi vizitat nu știu să fi avut. A avut parte însă de admiratori, dar și de inamici” (V. Frățilă). Nici V.D. Țăra nu poate spune cu exactitate dacă avea prieteni: „Nu știu. Poate că avea, dar în afară

de noi, cei de care se ocupa intens și pe care ne considera prietenii lui, nu știu decât despre un profesor de la Vaslui sau de la Bârlad, care i-a fost coleg de facultate la Iași. Amândoi au fost elevii lui A. Philippide și G. Ibrăileanu. După venirea comuniștilor, acesta a făcut, din motive politice, mai mulți ani de închisoare, fiind eliberat în 1965. Pentru că nu avea serviciu și nu avea din ce trăi, Profesorul îi trimitea lunar indemnizația sa de membru corespondent al Academiei Române. Mai târziu, l-a ajutat să obțină reintegrarea în învățământ, dar, din câte am auzit, chiar în ziua când a primit ordinul de numire a fost ucis de o mașină”. Și memoria studentului D. Urișescu a înregistrat doar discipoli, nu și prieteni: „Nu i-am cunoscut prietenii (doar discipolii)”, în timp ce E. Beltechi afirmă că prietenii Profesorului erau cărțile: „cred că erau cărțile”.

Petrecând majoritatea timpului în lectură și studiu, Profesorul era „un rob al muncii, un împătimit al cărții, un enciclopedist. Lucra până la extenuare”, își amintește V. Frățilă, ale cărui spuse sunt întărite de cele ale colegului său, V.D. Țăra: „[...] lucra într-un ritm greu de imaginat pentru un om obișnuit. El și când se deplasa pe stradă ori cu tramvaiul sau cu trenul medita intens la subiectele pe care le avea în lucru. Ne-a învățat și pe noi să facem la fel, așa că purtam mereu în buzunar un carnețel în care notam, ca și Profesorul, ideile ce ne veneau pe drum”.

Așadar, Profesorul era perceput ca un om care „citea imens și medita profund. Întotdeauna avea ceva de obiectat sau de adăugat la ceea ce scriau alții. Cred că a fost cel mai informat lingvist român. Dacă îl rugai să-ți spună cam ce ar trebui să citești pentru un anumit subiect, îți recomanda instantaneu, din memorie, câteva zeci de studii și cărți, precizând, de regulă, locul și anul de apariție, ori titlul revistei, anul, numărul și, adesea, paginile. Dacă îți spunea că pentru un anumit subiect nu s-a scris nimic, puteai fi sigur că așa este”, ne spune V.D. Țăra.

Aplicat muncii științifice, „Profesorul nu agrea decât munca științifică!”, afirmă V. D. Țăra, căruia Profesorul, deloc pasionat de partea administrativă, i-a delegat responsabilitățile de acest fel care-i reveneau: „Ca șef de catedră, nu suporta obligațiile administrative: ședințe de senat ori de consiliu profesoral, rapoarte etc. În ședințele de catedră nu discutam decât probleme științifice. Problemele administrative erau rezolvate de șeful de cabinet, ajutat de unul sau doi colegi mai pricepuți, și erau aduse la cunoștința celorlalți prin *Caietul de anunțuri*. Profesorul nu discuta astfel de probleme decât cu cei care aveau obiecțiuni sau nemulțumiri”, spune V.D. Țăra, care, de altfel, a și fost șeful de cabinet, după cum ne-a mărturisit: „Profesorul G. Ivănescu m-a primit imediat ce am ajuns la catedră, mi-a strâns mâna și mi-a spus: «Bine-ai venit!». Apoi m-a întrebat de unde sunt, ce teză de licență am făcut și care mi-au fost materiile preferate în facultate. Apoi mi-a spus că voi fi noul șef de cabinet al catedrei (un fel de secretar), dar că, începând de a doua zi, va trebui să țin 14 ore de seminar pe săptămână, pentru că, în afara normei de preparator, va trebui să țin și orele unei colege care tocmai intrase în concediu de maternitate. Apoi m-a întrebat dacă știu să dactilografiez. Pentru că nu știam, mi-a dat o mașină de scris «Remington» și mi-a spus să învăț până a doua zi. După aceasta s-a terminat discuția și am plecat la un cămin studentesc, unde, după

ce m-am cazat într-o cameră cu alți cinci asistenți, m-am dus într-un oficiu și, până dimineața, am învățat să bat la mașină, cu două degete. A doua zi, m-am prezentat la domnul profesor, cu mașina de scris. Mi-a dat un text scris de Domnia Sa și mi-a cerut să-l dactilografiez. Văzând că mă descurc, mi-a dat trei teancuri de coli albe, pe care le semnase mai sus, la mijloc sau în partea de jos. Apoi mi-a spus: «De acum înainte, dumneata răspunzi la toate adresele care vin de la decanat. Eu n-am vreme să fac hârtii». Și așa am făcut până în anul 1969, când Profesorul a plecat la Craiova, ca director al Institutului de Studii Umaniste de acolo”.

Merită spus că munca Profesorului nu se desfășura întotdeauna în condiții din cele mai favorabile: „La început – își amintește V. Frățilă – a locuit într-o cameră friguroasă de cămin, fără încălzire centrală, fără baie, în Căminul studentesc Buteanu. Camera era situată la un capăt de coridor și avea trei pereți neîncălziți. De abia mai târziu, probabil după un an, a primit un apartament de două camere”. În ciuda acestui aspect, spațiul intim al Profesorului era dominat de cărți. Mergând după textul dactilografiat al *Istoriei limbii române*, pe care Profesorul i-l încredințase spre corectură, V. Frățilă își amintește că acesta „nu avea în camera de lucru decât un singur scaun, iar masa pe care scria era plină de cărți. La Timișoara nu avea o bibliotecă cu rafturi. [...] Pe birou (pe masa de lucru) avea numai atâta spațiu cât cuprindea o coală de hârtie. Avea toc obișnuit și călmară. Mai târziu și-a cumpărat și stilou. Stând mai mult timp de vorbă amândoi în picioare (am spus că avea un singur scaun), la plecare, după ce mi-a dat *Istoria limbii române* să o citesc și să corectez eventualele greșeli de dactilografie, mi-a spus: «Dragă Frățilă, vezi să nu te calce tramvaiul sau să-ți ia foc casa, că mă nenorocеști!». I-am răspuns: «Domnule Profesor, fiți fără grijă că m-oi feri de tramvai, iar, în ce privește casa, sper ca bunul Dumnezeu să o ferească de foc!»”.

Aceeași atmosferă a regăsit-o V. Frățilă câțiva ani mai târziu, la Iași, în casa Profesorului: „După alți câțiva ani, când l-am vizitat la Iași, apartamentul Domnului Profesor era plin de cărți peste tot. Cărți și în patul din dormitor! Ba, mai mult, în bucătărie și-a instalat un pat de fier în care erau tot cărți și loc numai cât să încapă și Dumnealui”. Și amintirea lui D. Urișescu vine să întregească acest lucru: „Mi-amintesc de-o vizită pe care i-am făcut-o la Iași: era înconjurat de cărți și note... A măturat o dată cu mâna cărțile de pe un scaun, pentru a mă invita să iau loc...”. V.D. Țâra descrie mai detaliat apartamentul ieșean al Profesorului: „O cameră era utilizată ca depozit de cărți, volumele fiind așezate, ca și la Timișoara, pe podea, în stive de aproximativ 70 cm înălțime. Sufrageria, pe care cineva i-a dotat-o cu mobilă stil în loc de rafturi pentru bibliotecă, era, de asemenea, plină de cărți, care ocupau până la refuz masa ovală, fotoliile și scaunele cu picioare curbate, vitrinele și barul dulapului ornamental. În camera de lucru avea, pe lângă biroul masiv și scaunul de la Timișoara, o canapea extensibilă cu ladă de haine la căpătâi, în jumătatea dinspre perete și pe ladă existând de asemenea teancuri mari de cărți. La fel și biroul, deasupra căruia atârna un bec de 150W, care lumina permanent, pentru că geamul era acoperit cu un cearșaf, care-l ferea pe domnul Profesor de privirile indiscrete ale vecinilor din blocul de vizavi”.

Petrecerea timpului într-un ritm de lucru continuu – „preocupat de terminarea lucrărilor pe care le începuse sau le concepuse numai”, cum ne spune D. Urișescu – ne-ar putea determina pe unii dintre noi să credem că Profesorul era o persoană izolată, ruptă de viața de zi cu zi și, în consecință, naivă. Așa l-a perceput, student fiind, D. Urișescu: „Era fără îndoială rupt de realitatea cotidiană și, ca atare, naiv în acest sens. Ar fi multe de spus în această privință. De pildă, era singurul, cred, care mai continua să vorbească de articolul de lingvistică al lui Stalin mult după ce acesta a fost condamnat de comuniștii din Uniunea Sovietică”. Mai mult, D. Urișescu aduce, în acest sens, ca argument „o întâmplare semnificativă” care a avut loc mai târziu: „Îl conduceam la gară cu mașina după o mică petrecere la Casa Universitarilor din Timișoara și eram cam mult în întârziere. Cum la gară n-am găsit un loc legal de parcare, am lăsat mașina parcată ilegal, chiar sub ochii unui polițist, care a început să fluiera cu înflăcărare. Am coborât amândoi, Profesorul Ivănescu după insistențele mele, iar eu i-am explicat polițistului, din mers, că fugim la tren și mă întorc să plătesc amenda. Profesorul Ivănescu a fost însă extrem de neliniștit și n-a vrut să se urce-n tren (care era deja în gară) decât după multe insistențe. Repeta tot timpul: «Domnule Urișescu, nu plec, trebuie să vorbesc și eu cu milițianul, poate că nu te-nchide! Că altfel te-nchide, nu-i așa?». Și nu cred că în momentul acela m-a crezut când i-am spus că nu mă va închide, că voi plăti doar o amendă...”. Și pentru E. Beltechi, Profesorul era perceput ca „naiv de multe ori, în sensul bun al cuvântului. Credea în celălalt”.

Latura naivă a personalității Profesorului este reconsiderată de percepția colegului de catedră. În acest sens, V.D. Țăra ne spune că „Profesorul G. Ivănescu nu era deloc naiv. Chiar dacă nu avea simț practic, era extrem de perspicace în relațiile interumane și ca om de știință. Avea o minte strălucită și o memorie fenomenală. [...] Profesorul avea o impresionantă capacitate de a cunoaște și de a evalua oamenii. Când punea cuiva o «etichetă», era perfect justificată. Vă dau un singur exemplu. Era în primăvara anului 1966. Împreună cu mai mulți colegi, îl însoțeam pe domnul Profesor pe drumul spre casă. De obicei, discutam probleme de lingvistică. Atunci însă, pentru că N. Ceaușescu, recent numit în fruntea statului, pornise un oarecare «dezgheț» în țară și în relațiile cu Occidentul, vorbeam despre acest surprinzător și dorit eveniment. La un moment dat, eu l-am întrebat: «Ce părere aveți despre noul șef?». Profesorul s-a uitat la mine și a răspuns fără ezitare: «Este paranoic». Am amuțit toți și ne-am întors la obișnuitele discuții de lingvistică. După 20 de ani, în toamna lui 1986, Profesorul a venit la Timișoara pentru un doctorat și ne aflam, în aceeași formație, într-un salon de la Casa Universitarilor. Pe un perete era tabloul lui N. Ceaușescu. Făcând semn spre el, m-am adresat Profesorului: «În urmă cu 20 de ani ne-ai spus că este paranoic. Acum nimeni nu se mai îndoiește că ai avut dreptate. Dumneavoastră cum ați intuit atunci acest lucru?». Răspunsul a venit imediat: «Simplu. Eu n-am avut niciodată radio sau televizor, pentru că n-am timp de pierdut, dar răsfoiesc ziarele. Atunci am

văzut în ‘Scânteia’ că a făcut o vizită la Câmpia Turzii, unde, dintr-un cort de epocă, l-a întâmpinat un actor îmbrăcat în straiile lui Mihai Viteazul. Numai un paranoic putea să accepte așa ceva»”.

„Naivitatea” Profesorului lua uneori forme comice, traducând o generozitate ieșită din comun. V. Frățilă ne povestește că, în 1973, aflându-se la Iași pentru a-i preda teza de doctorat, Profesorul l-a invitat, împreună cu familia profesorului Constantin Frâncu, în vizită, însă i-a „atenționat că nu are pahare; avea doar un borcan de iaurt din care bea apă”. Procurând „soții Frâncu un serviciu de șase pahare și o cană”, s-au dus „a doua seară [...] la Domnul Profesor, pe str. Nicolina”, unde locuia „într-un apartament de trei camere. De data aceasta, relatează V. Frățilă, avea și mobilă, în sufragerie. Acolo erau vreo șase scaune. La plecare, ne întreabă: «Eu ce să vă dau în schimbul serviciului de vin?». Toți trei am răspuns că nu e nevoie de nimic, a fost suficient că ne-a primit și ne-a cinstit cu vinul primit de la „cimotia” de lângă Bârlad. Profesorul a continuat: «Uite, domnule Frâncu, îți dau un scaun, că și-așa am prea multe. Frățilă știe că la Timișoara nu aveam decât unul. Sau ți-e rușine să mergi cu scaunul prin Iași? Lasă că-l duce Frățilă, că pe el și așa aici nu-l știe nimeni»”.

Aceeași generozitate și același respect față de celălalt s-a manifestat și mai târziu, când, revenind la Iași, adus fiind de foștii săi studenți – Vasile Arvinte, Al. Andriescu, Ștefan Giosu, Ecaterina Teodorescu –, Profesorul „a predat indo-europeanistică, neintrând în normele foștilor elevi” (V. Frățilă).

În ciuda modestiei pe care o întruchipa, Profesorul era conștient de valoarea sa: „Cu siguranță că știa cine este. [...]. Nu căuta să pară altfel decât este. Nu-l vedeai preocupat de impresia pe care trebuie să o aibă alții despre sine”, ne spune E. Beltechi. Însă, „o singură dată” l-a uluit pe D. Urișescu „prin două afirmații: m-a luat de braț, m-a strâns tare și m-a întrebat (plecam de la Casa Universitarilor): «Nu-i așa ca sunt un mare lingvist?». Eram cu Vasile Crețu și am reacționat amândoi în același timp: «Sunteți, Domnule Profesor». Apoi mi-a mărturisit ce voia de la soartă (Crețu plecase): «Domnule Urișescu, mai am nevoie de zece ani (N.B. boala se declanșase) ca să-mi termin lucrările. Și trebuie să-i am!». Era în afirmația aceasta o voință uluitoare, aș putea spune chiar o convingere: era absolut convins că va avea acei zece ani!”.

Indiferent de maniera în care a fost perceput, este evident că întâlnirea cu Profesorul Ivănescu i-a marcat pe toți cei patru lingviști, punându-și amprenta asupra lor pentru tot restul vieții. Pentru D. Urișescu, întâlnirea cu Profesorul „a contribuit mult la pasiunea mea pentru lingvistica generală și m-a influențat în mod hotărâtor prin felul cum integra ipotezele și explicarea faptelor lingvistice într-o teorie mai generală, originală sau bazată pe o reconsiderare critică a altor teorii lingvistice”. V.D. Țâra afirmă cu tărie că, „din punct de vedere profesional, mă consider un elev fidel al profesorului G. Ivănescu. La Timișoara, i-am promovat ideile și metoda de cercetare în domeniul istoriei limbii române literare și al dialectologiei. Fără să-l imit, mi-am impus un program de lucru asemănător. Din

păcate, eu am fost implicat, fără să-mi doresc și fără să particip la vreun concurs, fiind întotdeauna numit, în diverse funcții administrative (nouă ani, prodecan și decan; 17 ani, director general al BCU Timișoara etc.), pe care le-am executat pe lângă norma didactică și pe lângă programul de cercetare științifică. Omul de știință nu trebuie să-și irosească timpul cu treburi administrative, pentru că nimic nu este mai scump și imposibil de recuperat ca *timpul*". Pentru V. Frățilă, Profesorul a reprezentat un element fundamental în formarea și devenirea sa profesională: „Faptul că l-am cunoscut pe Domnul Profesor Ivănescu și că l-am avut șef de catedră și conducător al tezei de doctorat pentru mine a însemnat enorm. [...] Profesorul ne-a dirijat nouă, celor mai tineri (Ileana Oancea, născută Alexandru, Dumitru Crașoveanu, Vasile D. Țăra ș.a.), lecturile, ne-a împrumutat cărți (biblioteca facultății era săracă, facultatea însăși fiind înființată de abia în 1956). Pe cei mai mulți dintre noi ne-a primit la doctorat. [...]. Domnul Profesor ne-a încurajat să publicăm în «Analele Universității din Timișoara» și în alte reviste de specialitate. Ne citea contribuțiile, făcea observații și ni le dădea să le refacem. Ședințele de catedră s-au transformat în adevărate ședințe de comunicări. Aici am făcut prezentarea unor apariții noi, apoi ședințe în care se prezentau referatele în cadrul doctoranturii". Nu în ultimul rând, și pentru E. Beltechi, gestul Profesorului de a-i oferi un exemplar cu dedicație, datat „Timișoara, 9.12.64”, din cartea Domniei Sale, *Problemele capitale ale vechii române literare*, când acesta era student în anul IV, îi va marca evoluția profesională: „Tovarășului Eugen Beltechi, cu urarea de a desfășura o frumoasă activitate lingvistică în viitor”.

Aplecându-se asupra tinerilor, colegi și studenți, orientându-i și îndrumându-le studiul, Profesorul, fără a-i trata cu aroganță, i-a „construit” pozitiv prin încrederea pe care le-a arătat-o. Această încredere s-a manifestat, în *primul rând*, prin îndemnul continuu și încurajator adresat studenților (și nu numai lor) de a scrie și de a-și susține propriile idei – am amintit mai sus mărturia lui D. Urișescu și vedem în continuare relatarea lui V.D. Țăra: „Grija extraordinară cu care s-a ocupat de formarea noastră ca lingviști și universitari. Ne cerea să citim minimum două cărți de lingvistică pe lună, pe care le discutam apoi în Cercul de studii al catedrei, ale cărui ședințe săptămânale se desfășurau sub directa sa îndrumare. Majoritatea cărților făceau parte din fabuloasa bibliotecă de lingvistică pe care o avea acasă. La toți ne citea și ne corecta articolele sau comunicările înainte de a fi definitive pentru tipar sau pentru susținere publică”. În *al doilea rând*, prin delegarea atribuțiilor administrative – vezi situația deja amintită a lui V.D. Țăra. În *al treilea rând*, prin încredințarea unor cursuri fundamentale unor tineri absolvenți. Citez, în acest sens, mărturia lui V. Frățilă: „Domnia Sa mi-a încredințat cursul de Dialectologie în anul 1963–1964 după numai un singur an de activitate în învățământul superior. Aveam și seminarii, făceam și anchete de teren. Lucram și noaptea în cabinetul 521, unde organizasem și biblioteca de catedră. Uneori coboram din cabinetul 521 la ora 8 direct în sala de curs. Cursurile redactate i le prezentam înainte pentru «vizare»”. Și, nu în ultimul rând, chiar prin dorința de a fi

însoțit de foștii săi studenți. Relatăm aici mărturia lui D. Urișescu: „[...] m-a invitat să merg la Craiova, unde a trebuit să se transfere după un incident neplăcut cu conducerea de partid de la Universitatea din Timișoara (o poveste mai lungă, pe care eu n-o cunosc însă prea bine – eram student). Cum discutam numai lingvistică și eu aveam, ca de obicei, întrebări referitoare fie la dialectologia românească, fie la istoria limbii române, Profesorul Ivănescu s-a oprit din discuție și m-a întrebat direct dacă nu voiam să merg cu el la Craiova. Eram profesor la o școală elementară dintr-un sat nu departe de Timișoara, căci prinsesem la repartitie legea referitoare la stagiul obligatoriu în învățământul elementar/liceal. Invitația m-a lăsat fără grai... I-am cerut însă timp de gândire, căci îmi era greu să concep părăsirea Banatului, unde trăiau și părinții mei. Mai târziu, am refuzat să plec la Craiova, căci tocmai se vorbea de posibilitatea creării unui Sector de lingvistică la Baza Academiei din Timișoara. M-am întrebat de multe ori după aceea dac-am făcut bine...”

După plecarea Profesorului din Timișoara, toți lingviștii intervievați au mărturisit că au rămas în contact cu acesta fie prin corespondență scrisă, fie telefonic. Desigur că, ori de câte ori Profesorul revenea la Timișoara sau Domniile Lor se aflau la Iași, întotdeauna se bucurau cu ocazia revederii.

Prezența Profesorului G. Ivănescu, în perioada 1962–1969, și-a lăsat amprenta asupra mediului academic timișorean, în general, și asupra evoluției pozitive a Facultății de Filologie, în particular. V. Frățilă ne spune că, „în cei șapte ani cât a stat la Timișoara, Profesorul G. Ivănescu a creat o adevărată școală. Aici a înființat și revista «Analele Universității din Timișoara», Seria Științe filologice, care funcționează din 1963 până astăzi”. Dar și asupra destinului individuale: „Și după ce a plecat din Timișoara, și după ce a trecut în veșnicie, atât pentru mine, cât și pentru ceilalți colegi care s-au format ca lingviști sub îndrumarea Domniei Sale, Profesorul G. Ivănescu a fost și continuă să fie o călăuză și un reper esențial!”, mărturisește cu emoție V.D. Țăra.

Elev al lui Philippide, „cel mai apropiat, și mai apropiat decât Iordan, și plin de ardoare de a-l vedea pe Profesor continuat de elevii săi” (E. Beltechi), „pasionat, brilliant, generos și intransigent” (D. Urișescu), fascinat de „istoria limbii române, a limbilor romanice și a limbilor indo-europene” (V.D. Țăra), Profesorul G. Ivănescu „a avut o singură pasiune: studiul limbii, în general, și al limbii române, în special” (V.D. Țăra).

Prin ceea ce a făcut, Profesorul G. Ivănescu poate fi înscris în Panteonul universal al lingvisticii, fiind „un savant, în adevăratul înțeles al cuvântului, un ultim enciclopedist dintre lingviștii români, un îndrăgostit de limba națională, căreia i-a închinat cea mai completă Istorie a limbii” (V. Frățilă), „un erudit de tip renescentist și un om de o moralitate exemplară. Un mare savant, sever și generos, cu un ascuțit spirit critic, dar corect în aprecieri. Cel mai original și mai erudit lingvist român” (V.D. Țăra).

Aliniindu-ne acestor aprecieri, încheiem evocarea Profesorului G. Ivănescu spunând doar atât: *cu admirație și prețuire!*

BIBLIOGRAFIE

- Borcilă 1988 = Mircea Borcilă, *In memoriam. Gheorghe Ivănescu (1912–1987)*, în „Cercetări de lingvistică”, XXXIII, nr. 1, ianuarie–iunie, p. 91–92.
- Ionescu 1988 = Ion I. Ionescu, *Prof. dr. doc. Gheorghe Ivănescu (1912–1987)*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Filozofie, t. XXXIV, nr. 1, p. 69–70.
- Iordan 1982/1983 = Iorgu Iordan, *G. Ivănescu la 70 de ani*, în „Analele științifice ale Universității «Alexandru Ioan Cuza» din Iași” (serie nouă), Secțiunea IIIe. Lingvistică, t. XXVIII/XXIX, p. 1–2.
- Ivănescu 1983 = G. Ivănescu, *Răspunsul profesorului G. Ivănescu*, în vol. *Profesorul Gheorghe Ivănescu la 70 de ani. Omagiul elevilor și colaboratorilor*, Iași, Centrul de Multiplicare al Universității din Iași, p. 60–94.